

Powiązania funkcjonalno-przestrzenne Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w aspekcie kultury

Streszczenie

Celem pracy jest zbadanie potencjału i struktury kultury, wynikających z niej powiązań funkcjonalno-przestrzennych oraz delimitacja jej stref wpływu w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii.

Praca opiera się na trzech hipotezach. Pierwsza zakłada, że struktura funkcjonalno-przestrzenna instytucji kultury w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii nawiązuje do złożonego układu osadniczego regionu tworząc nietypowy i wielośrodkowy obszar z wyraźnym centrum oraz strefą bezpośredniego i pośredniego oddziaływania kultury. Druga hipoteza zakłada, że miasta tworzące rdzeń Górnośląsko – Zagłębiowskiej Metropolii tworzą jednocześnie centrum kultury. Hipoteza trzecia z kolei zakłada, iż instytucje kultury powstające w zrewitalizowanych obiektach przemysłowych Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii tworzą kreatywne przestrzenie kultury i wpisują się w europejski model budowy miast „Kreatywna Europa”.

W pracy zastosowane są różne metody badawcze, należące do narzędzi z grupy typologii, klasyfikacji, regionalizacji oraz metod jakościowych. Wśród narzędzi znalazła się metoda rangowa, tabeli znaków, wskaźnik bonitacji punktowej zastosowany przez Z. Kamińskiego, metoda nadwyżki znaczeniowej E. Jakubowicz oraz model grawitacji W. Reilly’ego. Zastosowano także metodę ankietową do określenia powiązań funkcjonalno-przestrzennych w Katowickiej Strefie Kultury.

Wyniki badań wskazują na średni potencjał instytucji kultury wysokiej Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii w porównaniu z pozostałymi ośrodkami metropolitalnymi w kraju oraz małą dostępność dla odbiorców w regionie. GZM cechuje się najniższym procentowym udziałem instytucji w stosunku do wszystkich obiektów kulturalnych. Bazę instytucjonalną obszaru badawczego stanowi 299 placówek należących zarówno do instytucji kultury wysokiej (74 obiekty), jak i pozostałych instytucji kultury. Pierwszą grupę tworzą obiekty działalności scenicznej (teatry, opery, filharmonie), muzealnej i paramuzealnej oraz wystawienniczej (galerie sztuki). Drugą grupę stanowią z kolei centra kultury, kina i biblioteki. Większość z nich, bo aż 199, znajduje się w granicach 13 miast rdzenia administracyjnego GZM.

Struktura i rozmieszczenie instytucji kultury wykazuje duże zróżnicowanie obiektów i cechy rozproszenia. Delimitacja obszaru kultury wysokiej, jak i rdzenia kulturalnego Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii pozwala zidentyfikować obszar 17 gmin. Są to:

Katowice, Sosnowiec, Gliwice, Tychy, Chorzów, Zabrze, Bytom, Ruda Śląska, Dąbrowa Górnicza, Mysłowice, Siemianowice Śląskie, Świętochłowice, Tarnowskie Góry, Będzin, Mikołów, Czeladź oraz Łaziska Górne. Wśród nich siedem miast tworzy rdzeń kulturalny. Składa się on z miast na prawach powiatu, który cechuje się ciągłością przestrzenną w zakresie dostępu do kultury wysokiej. Tworzą go Katowice, Chorzów, Gliwice, Sosnowiec, Tychy, Zabrze oraz Bytom. Te ośrodki kultury zaliczają się do miast I, II i III rzędu. Oznacza to, iż na ich terenie występują odpowiednio 3 lub 2 kategorie instytucji kultury wysokiej oraz odpowiednia liczba tych obiektów. Jednocześnie struktura Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii składa się z centrum kultury (Katowice), strefy kultury bezpośredniej, pośredniej i zależnej.

Instytucje kultury zidentyfikowane w obrębie rdzenia administracyjnego wykazują różny stopień centralności. Za najbardziej centralne instytucje kultury uznaje się: chór, orkiestrę symfoniczną i kameralną, teatr lalkowy, teatr operowy. Za najmniej centralne czyli o najmniejszym znaczeniu z kolei muzea łącznie z ich oddziałami. Największą liczbę obiektów kultury o najwyższym stopniu centralności charakteryzują się Katowice, będące jednocześnie centrum kultury. W obszarze kultury wysokiej zidentyfikowano kulturalne przestrzenie kreatywne. Należą do nich m. in. Katowicka Strefa Kultury, jak i podziemna przestrzeń Kopalni „Guido”. Są one przykładem udanych procesów rewitalizacyjnych na terenach przemysłowych, pogórnich i wpisują się w europejski model budowy miast „Kreatywna Europa”.

Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia stanowi złożony, wielośrodkowy obszar kultury. Funkcjonujące w jej przestrzeni instytucje kształtują wyspecjalizowany obszar kultury wysokiej, z wyróżniającym się rdzeniem i centrum kultury w Katowicach. Obszar ten wykazuje powiązania funkcjonalno-przestrzenne zarówno na poziomie lokalnym i regionalnym, a poprzez obecność rzadkich instytucji kultury wysokiej, krajowym i międzynarodowym.